

Nr 13

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner om ändringar i reglerna om valnämnd.

Ärendet

I detta utlåtande behandlas motionen II:644 av herrar Sterne (fp), Larsson i Umeå (fp) och Larsson i Luttra (cp).

Hemställan avser: »att riksdagen måtte besluta att vidtaga de ändringar i kommunala indelningslagen och vallagarna, som föreslagits i motionen, samt att uppdraga åt vederbörande utskott att utarbeta erforderlig lagtext».

Frågor som upptagits i motionen

Motionärerna tar upp sju olika frågor beträffande reglerna om valnämnd. Dessa skall i korthet anges och preciseras i det följande.

1. Kommunala indelningslagen innehåller i 18 § bl. a. följande bestämmelser om nybildad kommun:

I nybildad kommun skall val av kommunfullmäktige — — — förrättas så fort ske kan under året innan indelningsändringen träder i kraft.
— — —

Det åligger länsstyrelsen att snarast möjligt under året innan indelningsändringen träder i kraft och sist före den 1 juli — — — bestämma vilken dag val av fullmäktige — — — skall äga rum — — —

Länsstyrelsen skall inom samma tid utse ledamöter och suppleanter i valnämnden för tiden till dess dylika blivit av fullmäktige valda.

Sjätte stycket samma § föreskriver:

Valnämnd, som utses före den nya kommunindelningens ikraftträdande, skall genast träda i utövning av sin befattning med befogenhet att vidtaga sådana åtgärder, som erfordras i anledning av indelningsändringen.

Dessa regler innebär, anför motionärerna, att den särskilt förordnade valnämnden har att förbereda och själv eller genom deputerade förrätta de allmänna valen. Motionärerna anser att det som regel inte finns något behov av att vid sammanläggning av kommuner tillskapa en ny valnämnd för den nya kommunen. Man bör i stället låta valnämnderna i de ursprungliga kommunerna förbereda och genomföra valen. Särskild valnämnd bör utses endast om ändringar sker i valkretsindelningen som bryter de gamla kommungränserna.

2. Enligt 33 § första stycket lagen om val till riksdagen (ValL) gäller

för valbarhet till valnämnd, att vederbörande skall vara »boende» inom kommunen. Den allmänna regeln om valbarhet i 7 § kommunallagen ändrades emellertid förra hösten (prop. nr 129, KU nr 44) så att den numera föreskriver att vederbörande skall vara »bosatta» inom kommunen. Som motivering anförde departementschefen (s. 127):

Lydelsen av detta valbarhetsvillkor borde anpassas till den nuvarande lydelsen av folkbokföringsförordningen (1967:198) där det bl. a. heter att var och en kyrkobokförs på den fastighet där han är bosatt, om inte annat följer av vissa särskilt angivna bestämmelser (11 §). Någon ändring i sak sker inte härigenom.

Motionärerna föreslår nu motsvarande ändring i 33 § ValL och även i 32 § 1 mom. första stycket som bl. a. utsäger att förslag om valkretsindelning kan väckas av »den, som är boende och vid riksdagsmannaval röstberättigad inom den kommun eller del av kommun, om vars delning i valdistrikt är fråga».

3. Enligt 33 § ValL förordnar länsstyrelsen ordförande i valnämnd och suppleant för honom. Av 34 § framgår att suppleanten skall vara vice ordförande i nämnden. Motionärerna anser inte att tillräckliga skäl föreligger för en annan ordning än den som gäller för kommunala nämnder, nämligen att ett organs vice ordförande skall tillhöra de ordinarie ledamöterna. Det bör ankomma på fullmäktige att utse vice ordförande i valnämnden bland de valda ledamöterna.

4. Andra och tredje styckena i 33 § ValL lyder:

Är kommun indelad i valdistrikt, utser valnämnden för varje valdistrikt minst fyra personer att som nämndens deputerade vara valförrättare i distriktet. Valnämnden förordnar en av dem att vara ordförande och en att vara ersättare för ordföranden.

När val förrättas av deputerade skola minst tre av dem, däribland ordföranden eller hans ersättare, vara närvarande.

Motionärerna anför att ersättaren för ordföranden i valnämnden är vice ordförande. Det kan därför vara vilseledande att i lagtexten tala om ersättare, då därmed i kommunala sammanhang brukar avses suppleant. Motionärerna vill i andra stycket byta ut »ersättare för ordföranden» mot »vice ordförande» och i tredje stycket byta ut »hans ersättare» mot »vice ordföranden».

5. Om avsägelse rätt föreskrivs i 35 § ValL:

Var och en som är röstberättigad vid val till riksdagen och ej har fyllt sextio år är skyldig att fullgöra uppdrag som ledamot eller suppleant i valnämnd eller deputerad för valnämnd, om han ej har giltigt hinder.

Om besvär rätt föreskrivs i 36 §:

Menar någon att val av ledamot eller suppleant i valnämnd icke skett i laga ordning, eller vill någon klaga däröver att av honom uppgivet hinder att fullgöra uppdrag, som avses i 35 §, icke godkänts, äge han att hos Konungens befallningshavande anföra besvär sist å femtonde dagen, i förra fallet från den dag valet hölls, och i det senare fallet från den dag, då det

beslut meddelades, däri rättelse sökes; och må över Konungens befallningshavandes utslag i sådant mål klagan ej föras.

Motionärerna vill byta ut orden »fullgöra uppdrag» i båda dessa §§ mot »åtaga sig uppdrag». De anför som motivering:

Före 1968 års ändringar reglerades i 35 § avsägelse-rätten för ledamot och suppleant i valnämnd i nära anslutning till de i kommunallagen stipulerade avsägelsevillkoren. Enligt den nya lydelsen är varje röstberättigad, som ej fyllt 60 år, skyldig att »fullgöra uppdrag» bl. a. som ledamot av valnämnd, »om han ej har giltigt hinder». Den principiella skyldigheten att »mottaga» uppdrag har sålunda ersatts av en skyldighet att »fullgöra» uppdraget, vilken kombinerats med en möjlighet till prövning av hinder. Att hinder att fullgöra uppdrag som valnämndsledamot kan uppstå får anses förutsatt i och med bestämmelserna att suppleanter skall finnas. Detta innebär emellertid icke att någon prövning av frågan, huruvida visst uppgivet hinder kan godtagas såsom giltigt eller ej, kan äga rum. Anmäles ett hinder att tjänstgöra vid valförrättning först på valdagen eller någon dag nära före denna, föreligger knappast någon möjlighet för valnämnden att företaga en sådan prövning. I ett dylikt läge torde valnämnden vara hänvisad att till tjänstgöring inkalla ledamotens suppleant, och i varje fall kan då den särskilda besvärsmöjligheten, varom bestämmelser meddelas i 36 §, icke fylla någon nyttig funktion. Den äldre lydelsen av sistnämnda lagrum innebar rätt att i speciell ordning få en avsägelsefråga prövad av besvärsmyndighet. Genom omformuleringen har besvärsmöjligheten kommit att även omfatta beslut om vägran att godkänna tillfälligt hinder. De båda lagrummen äger tillämpning också på suppleant i valnämnd och deputerad för valnämnd.

6. I samband med beslutet om gemensam valdag 1968 föreskrevs i kommunala vallagen, att riksdagsvalet alltid skulle sammanräknas före de kommunala valen. Detta är i fråga om den preliminära sammanräkningen stadgat i 34 § i). Regeln om den slutliga sammanräkningen återfinns i 43 §. Den mjukades upp genom lagändring förra hösten. De båda lydelserna framgår av följande uppställning (1968 t. v., 1969 t. h.):

Sammanräkning verkställs vid offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart ske kan, dock icke förrän å åttonde dagen efter valdagen och ej heller förrän sammanräkning av samtidigt förrättat val till riksdagen avslutats.

Sammanräkning verkställs vid offentlig förrättning, som skall påbörjas så snart ske kan. Sammanräkning av kommunalval får dock icke medföra att sammanräkning av samtidigt förrättat val till riksdagen försenas.

Motionärerna vill att det skall vara tillåtet att räkna de olika valen parallellt även i vallokalerna.

7. Till sist tar motionärerna upp frågan om valnämnderna får anlita biträde vid sammanräkningen. De vill »framhålla, att det i kommunerna råder en viss osäkerhet i frågan om andra personer än valnämndens ledamöter och deputerade äger medverka vid sammanräkningen. Även om man

torde få förutsätta att detta är tillåtet, skulle det vara av värde med ett klarläggande uttalande härom. Behovet att anlita inkallade medhjälpare blir givetvis särskilt påtagligt i år, då tre val skall sammanräknas i valdistriktet».

Utskottet

I förevarande motion föreslås ett flertal smärre ändringar i bestämmelserna om valnämnder m. m. Enligt utskottets mening har motionärerna anfört synpunkter som är förtjänta att beaktas. Utskottet föreslår därför, att motionen överlämnas till valtekniska utredningen för att prövas i samband med dess arbete på en ny vallagstiftning.

Utskottet hemställer sålunda,

att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t att motionen

II: 644 överlämnas till valtekniska utredningen.

Stockholm den 17 februari 1970

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande: se under utlåtande nr 11